

DANSKE ÆLDRE RÅD

KONFERENCERAPPORT

**Medborgerskab i et aktivt ældre liv
– fra ældrebyrde til ældrestyrke**

Tak for en spændende konference i Nyborg!

”Medborgerskab i et aktivt ældre liv” er et særlig aktuelt tema i år, hvor det er EU’s frivillighedsår. Samtidig indskrives det sig i den større debat om fremtidens velfærdssamfund. Dagens hovedoplægsholdere trak de overordnede linjer, og i seminarerne var der mulighed for at dykke ned i konkrete projekter og emner. Udstillerne bidrog med viden om spændende produkter og nye projekter af relevans for ældreråd – deres kontaktoplysninger er bagerst i konferencerapporten.

Jeg håber, at I, der deltog, fik brugbar viden med hjem. Jeg håber også, at referaterne i denne konferencerapport giver yderligere stof til eftertanke – og måske handling? Medlemmer af ældre- og seniorråd bidrog sammen med andre deltagere til en god stemning og kvalificerede debatter. Jeg mener, dagen er et tydeligt bevis på, at vi ikke er en ældrebyrde men en ældrestyrke.

*Kirsten Feld
formand*

Referaterne er skrevet af bestyrelsesmedlemmer og sekretariat. Billeder af fotograf Maj Skibstrup.

Hovedoplæg:

Ældre borgere som ressource

Konferencedagen blev indledt med forskningens bud på centrale spørgsmål om aldringens udvikling og hvilke muligheder, det giver samfundet og den enkelte.

Bernard Jeune, lektor i epidemiologi,
Dansk Center for Aldringsforskning, Syddansk
Universitet

Fakta om aldersudviklingen

Undersøgelser viser, at vi i disse år oplever, at der er flere mennesker over 65 år, end der er mennesker under 14 i Danmark. Denne udvikling vil forstærkes over de kommende generationer. Mennesker over 80 år bliver den størst stigende befolkningsgruppe i de kommende årtier, og middellevetiden stiger samtidig med to til tre måneder om året. I dag har en 70-årig samme dødelighed som en 50-årig havde for 50 år siden. Det ser ikke ud til, at der er en maksimal-alder i sigte. Jo bedre omsorg, jo længere liv. En udvikling med fire generationer på samme tid vil påvirke alle samfundsområder og gøre det nødvendigt at tænke alder på en ny måde.

Hovedoplæg side 1
De 9 seminarer side 6

“Det aldrende samfund 2030” – det aldersintegrerede samfund

Bernard Jeunes oplæg byggede på en rapport fra 2006, “Det aldrende samfund 2030” fra Det Strategiske Forskningsråd. Bernard Jeune var en del af styregruppen.

Længe før debatten om tilbagetrækningsreformer skrev Jørn Henrik Petersen, professor, dr.phil. & lic. oecon. på vegne af styregruppen: “Det er vigtigt at oparbejde et vidensgrundlag for de beslutninger, der vil føre Danmark i retning af det aldersintegrerede samfund, men det er lige så væsentligt, at alle aktører og befolkningen forstår, at vi er på vej mod et andet samfund. Det er ikke en følge af problemer med velfærdssamfundets finansiering. Det er en konsekvens af stigningen i levetiden og forbedringen af funktionsevnen. Kun hvis alle forstår, hvad vej vi skal, er det muligt for politikere,

virksomheds- og organisationsledere at træffe de beslutninger, som gradvis eliminerer den kronologiske alders betydning og erstatter den med et livsløbsperspektiv, der peger frem mod det aldersintegrerede samfund.”

Bernard Jeune fortalte, at det er “gode år”, der er kommet ud af den gennemsnitlige aldersstigning. Det viser sig bl.a. ved, at andelen af 92-100-årige, der har brug for hjælp, konstant udgør ca. 2/3 af gruppen.

Siden 1980’erne har hele Europa oplevet en stærk stigning i antallet af hundredårige, særligt blandt kvinder. Til illustration af stigningen i levetiden, sammenlignede Bernard Jeune maleren Rembrandts selvportræt som 62-årig med fotos af to 115-årige, som de ser ud i dag, og han konkluderede, at vi ældes langsommere i dag, end vi gjorde for 400 år siden.

Hvordan virkeliggøres det aldersintegrerede samfund?

...“Fremsynet bygger derfor på en vision for fremtidens aldrende samfund 2030, hvor det kronologiske aldersbegreb er erstattet af et livsløbsperspektiv baseret på funktionsevne. Styregruppen har valgt at kalde det en vision for det aldersintegrerede samfund.

At virkeliggøre denne vision forudsætter, at en række andre målsætninger realiseres i tiden frem mod 2030. Styregruppen har især ønsket at pege på følgende forhold:

- Det er ønskeligt at **sikre** forudsætninger for en sund aldring for alle borgere uanset alder, køn og etnicitet, dvs. en udvikling hvor antallet af gode leveår forøges, og antallet af dårlige leveår reduceres – uanset udviklingen i midlellevetiden.

- Der er **behov** for at skabe enighed om prioriteringerne i fremtidig medicinsk forskning, idet forebyggelse, behandling, helbredelse og forbedring ses som en helhed. Det skal ske med skyldig hensynstagen til mulighederne for styring af den fremtidige udgiftsudvikling i sundheds- og omsorgssektorerne.
- Der må **frembringes** teknologiske løsninger, som understøtter det aldrende samfunds borgere, så de længst muligt kan bevare en god funktionsevne uden at sætte den personlige integritet og den personlige autonomi over styr.
- Der må **skabes** praktiske vilkår for en fleksibel forbliven på arbejdsmarkedet uanset alder.
- Det er afgørende at **undgå**, at der udvikles spændinger mellem generationerne. Det forudsætter, at der ikke ensidigt træffes demokratiske beslutninger til fordel for de ældre aldersgrupper, selvom de bliver en stor og voksende del af vælgerbefolkningen.

- Der må **skabes** grundlag for en demokratisk debat om de værdier og normer, som skal være retningsgivende for livet i den aldersintegrerede velfærdsstat.
- Det er væsentligt at **skabe** rammer og vilkår, der gør, at danske virksomheder formår at udnytte de positive globale markedspotentialer, som de voksende og stadig mere velhavende ældregrupper vil udgøre i perioden frem mod 2030.
- Forskningsinstitutionerne, virksomhederne og de offentlige aktører på centralt og decentralt niveau må **udvikle** mulighederne for en ‘systemeksport’, der udspringer af udviklingen af det aldersintegrerede samfund.”

Hovedkonklusioner fra styregruppen bag rapporten “Det aldrende samfund 2030”. Den samlede rapport kan læses her: <http://ebookbrowse.com/det-aldrende-samfund-2030-pdf-d69519936>

Frivillig medmenneskelighed i den offentlige sektor

Velfærden i Danmark er truet, der er mangel på såvel finansiering som medarbejderressourcer – derfor bejles der til de frivillige. De frivillige frygter for deres uafhængighed i en tid, hvor de inddrages stadig mere i f.eks. de offentlige institutioners arbejde.

Johannes Bertelsen, formand for Frivilligt Forum, forstander for Kristeligt Studenter-Settlement

Spilleregler for samspil

Johannes Bertelsen indledte oplægget med at anerkende ældrerådernes frivillige arbejde – med frivillighed menes ofte en social indsats, men frivillighed er også i høj grad et demokratiprojekt.

De frivillige er attraktive i et velfærdsdanmark, hvor de økonomiske midler er knappe. Det er et bemærkelsesværdigt skred, der er sket i opfattelsen af frivilligt arbejde. Eksempelvis er det en helt ny situation, at fagforeningerne ønsker at indgå i dialog med de frivillige organisationer – for ikke engang 10 år siden blev de frivillige betragtet som nogen, der ville stjæle jobs.

Omvendt frygter de frivillige i dag for deres uafhængighed, nu de inddrages stadig mere i f.eks. de offentlige institutioners arbejde.

Andre elementer af frivillighed, som kan være truet ved en større inddragelse, er;

- friheden til at vælge
- meningsfylde
- retten til at være kritiske
- retten til at være fortalere
- plads til at være innovative

Derfor mener Johannes Bertelsen, at der er brug for spilleregler for samarbejdet mellem den offentlige og den frivillige verden. Frivilligt Forum har diskuteret med FOA, hvor grænserne går mellem den offentligt ansattes opgaver og den frivilliges gøremål? I forlængelse af den diskussion udformede

organisationerne nogle spilleregler for samarbejdet. Spilleregler der bl.a. handler om gensidig respekt for kompetencer og opgaver ansatte og frivillige imellem. På den ene side skal de frivillige respektere ansattes faglige kompetencer. På den anden side skal ansatte anerkende, at frivillige får mulighed for at yde en indsats, som ansatte ikke får mulighed for, specielt med hensyn til det omsorgsmæssige. Spillereglerne er selvfølgelig kun retningsgivende for lokale samarbejder – det er op til den enkelte institution eller forening at definere samarbejdet nærmere.

Fælles interesser hos offentligt ansatte og frivillige

Forhandlingerne med FOA fandt Johannes Bertelsen spændende: Umiddelbart findes et modsætningsforhold mellem de ansatte, der føler sig pressede på deres faglighed, og de frivillige. De to grupper kan dog drage stor nytte af hinanden, da de også har fælles interesser. Såvel offentligt ansatte som frivillige har interesse i en stærk offentlig sektor. De frivillige kan lægge pres på myndighederne i forhold til, at de ansatte får mulighed for at benytte deres faglighed frem for at administrere. Styringen af den offentlige sektor i form af New Public Management har spillet fallit, der er i stedet brug for en højere grad af åbenhed og samarbejde. Her kan de frivillige komme ind – civilsamfundet kan være en innovativ kraft!

Johannes Bertelsen advarede mod en stigende tendens inden for frivillighed: Der er prestige i at gøre en frivillig indsats, og dermed er der risiko for, at frivillighed bliver et eliteprojekt. Det er vigtigt at indtænke social bæredygtighed ved at inkludere de svage grupper.

Til slut ridsede Johannes Bertelsen perspektiverne op for et

øget og vellykket samarbejde mellem frivillige og offentligt ansatte i fremtiden: Samarbejdet vil give grundlag for et fælles ejerskab og dermed en bedre forankring af institutioner i lokalsamfund. Øget respekt for forskellig faglighed vil gå hånd i hånd med en kultur præget af tillid og ikke kontrol. Overordnet vil forandringerne betyde et bedre hverdagsliv for borgerne.

Læs mere om Frivilligt Forums og FOA's spilleregler:
www.frivilligtforum.dk/userfiles/files/SpillereglerWEB.pdf

Frivillighedens velfærdssamfund

Knud Aarup mener, at velfærdssamfundet er under forandring: Uligheden i samfundet er vokset gennem de sidste 25-30 år, og antallet af decideret fattige er vokset med 50%. Fattige børn får mindre uddannelse, dårligere sundhed og dermed kortere livslængde. Uligheden i samfundet medfører, at tilliden mellem mennesker mindskes, rige og fattige ghettoer opstår, og social uro risikerer at brede sig. Hvad er frivillighedens rolle i fremtidens velfærdssamfund?

Knud Aarup, direktør, Social og Arbejdsmarked, Randers Kommune

Velfærdssamfundets kriser

Knud Aarup sagde, at der er fire faktorer, som sætter velfærdssamfundet under pres:

- Den økonomiske krise for velfærdssamfundet består i, at det er økonomisk usundt, hvis den offentlige sektor vokser ud over 1/3 af bruttonationalproduktet – hertil er vi nået nu.
- Forventningskrisen i velfærdssamfundet er opstået, fordi middelstanden efterspørger velfærdstjenester i stort omfang med krav om stadig højere kvalitet. Det har skabt et "middelstandens velfærdstyranni", hvor borgeren er blevet til en bruger, der benytter det offentlige som en serviceproducent.
- Aldersfordelingen i samfundet fører til, at der om 10 år kommer til at mangle mellem 10 og 40% af centralt placerede offentligt ansatte, som kræves for at opretholde velfærdssamfundets funktioner, som vi kender dem.

- Styringen af den offentlige sektor er kørt af sporet, på grund af blind implementering af styringsredskaber, der kun er egnet til private virksomheder. Udviklingen har ført til en mistillidskultur rettet mod offentligt ansatte, som til gengæld har udviklet en "kan-det-betale-sig-for-mig"-kultur.

Sporskifte for velfærdssamfundet

Det er Knud Aarups opfattelse, at vi ikke har løst de grundlæggende sociale problemer, og derfor er velfærdssamfundet nu under pres. Samfundet tilbyder private løsninger til dem, der har råd, og anden-rangs-løsninger til dem, der får offentlige ydelser. Knud Aarup mener, der er brug for et sporskifte.

En ny værdibaseret holdning, der vokser frem i det danske samfund i disse år, peger mod en mere fælles-orienteret kultur: En kultur, der underbygger frivillighed. Den kan give plads til mere frivillighed i offentlige institutioner, hvor flere opgaver føres tilbage til civilsamfundet og privatlivssfæren. Det er også en kultur, hvor der er en bedre omfordeling af velstand fra de bedre stillede til de dårligst stillede.

Hvem bliver de nye frivillige?

For at sikre ekstra ressourcer til dem, der har behov, må frivillige indgå på alle velfærdsområder, hvor der ikke forudsættes en højt specialiseret kunnen. Særligt unge mennesker skal deltage i det frivillige arbejde på velfærdsområderne, og derfor foreslog Knud Aarup en "velfærdstjeneste" på fire måneder for alle unge under 25 år.

På trods af, at 35% af den voksne befolkning arbejder frivilligt, er kun 6-9% placeret indenfor det frivillige, sociale område. Der er derfor behov for at rekruttere flere frivillige til området. Undersøgelser, som Knud Aarup præsenterede, viser, at 57% af de frivillige har meldt sig, fordi de blev opfordret/valgt til det, og 54% er frivillige på grund af interesse eller pårørendes situation. På den baggrund er der et stort potentiale for rekruttering af frivillige, også selv om de ikke har forudgående interesse for eller kendskab til området.

KL's tanker om kommuner og frivillighed

Der er et rigtig godt samarbejde mellem kommuner og frivillige foreninger, organisationer samt kommunale frivillige. Tre ud af fire kommuner har i dag et eller flere formaliserede samarbejder med de frivillige organisationer, og flere end to ud af tre kommuner har udarbejdet en frivillighedspolitik. Det betyder ikke, at der ikke er brug for udvikling, men kommunerne er godt i gang.

Anny Winther, formand, KL's Social- og Sundhedsudvalg

Kommunerne som pionerer

Anny Winther indledte sin tale med at kvittere for valget af dagens tema om medborgerskab i et aktivt ældreliv. Temaet er centralt, både fordi det er frivillighedsår, men også fordi vi mere end nogensinde har brug for at debattere rammer og indhold i det fremtidige velfærdssamfund. Samfundet står pt. overfor nogle helt ekstraordinære udfordringer. Udviklingen i befolkningssammensætningen viser, at der bliver mange flere ældre og færre i den erhvervsaktive alder. Vækstkurven for ældre begynder nu for alvor at stige, og om kun 10 år vil der være 30% flere ældre over 80 år. Samtidig er der ikke den samme vækst i samfundet som tidligere. Det betyder, at vi ikke har de samme økonomiske ressourcer til rådighed, hvilket medfører ganske store udfordringer i alle landets kommuner.

Et lyspunkt er, at den kommunale verden i disse år er præget af en høj grad af pionerånd. Som Albert Einstein engang sagde: "De betydningsfulde problemer vi har, kan ikke løses med den samme tankegang, hvormed vi skabte dem". Der er mange kommunalpolitikere og embedsmænd i hele landet, som tænker nye tanker. Det er nødvendigt, for der skal nye tiltag til for at sikre velfærdsydelser af høj kvalitet i fremtiden.

Det frivillige arbejdes rolle

Vi skal både finde og turde gå nye veje, når de mange opgaver på ældre- og sundhedsområdet skal løses. Der er meget udvikling på ældreområdet f.eks. indenfor hverdagsrehabilitering, velfærdsteknologi og frivilligt arbejde. Ældreområdet har en lang og stolt tradition for frivilligt arbejde. I

alle kommuner er der eksempler på velfungerende initiativer. På vegne af KL benyttede Anny Winther lejligheden til at rose de mange mennesker, som hver dag bidrager med deres store engagement.

Der bliver brug for mere frivilligt arbejde i de kommende år, bl.a. flere af allerede velkendte initiativer som besøgsvenner, aktivitetstilbud, motionstilbud og sociale aktiviteter. Det er samtidig nødvendigt at drøfte, hvordan det frivillige arbejde og samarbejde udvikles, så kommunerne i fremtiden har frivillige tilbud, som matcher borgernes behov. Overordnet skal vi turde tage en debat om, hvilke opgaver der skal varetages af henholdsvis samfundet, familien og civilsamfundet.

Følgende spørgsmål er relevante at drøfte i den forbindelse:

- Har de kommende generationer af ældre samme behov som ældre i dag?
- Hvordan skal og kan det frivillige arbejde supplere offentlige opgaver?
- Hvordan kan frivilligt arbejde supplere den indsats, som familierne har svært ved at nå i en travl hverdag?

Det frivillige element

Den større inddragelse af frivillige rejser en række spørgsmål. Eksempelvis et spørgsmål om risikoen for at frivillige overtager opgaver, som kommunerne bør løse. Spørgsmålet er ikke enkelt at besvare. Medarbejdere i kommunen og frivillige udfører overvejende forskellige opgaver og har forskellige muligheder – medarbejdere har f.eks. ikke i samme grad mulighed for den fleksibilitet, som frivillige har.

Et andet spørgsmål er, hvorvidt nye frivillige initiativer kan rummes inden for de traditionelle rammer af frivilligt arbejde. Overliggende for alt frivilligt arbejde er, "at frivilligt arbejde er kendetegnet ved netop at være frivilligt, og derfor kan der ikke indgås konkrete aftaler om levering af frivilligt arbejde". Grundlæggende har KL stor respekt for det frivillige element, men flere frivillige indsatser på disse særlige områder kræver nye former for samarbejde. Partnerskaber mellem frivillige organisationer og kommuner hilser KL derfor meget velkommen.

De 9 seminarer:

Et aktivt ældreliv for alle

To spørgsmål var omdrejningspunkt for seminaret: Hvad kendetegner en vellykket aldring, og hvad er typiske træk ved det aktive ældreliv?

Annette Johannesen, forsknings- og udviklingskonsulent, Videnscenter på Ældreområdet – Gerontologisk Institut, Professionshøjskolen Metropol, tlf. 2142 7485, mail: aj@able.dk

Vellykket aldring

Annette Johannesen refererede til forskningsresultater baseret på interviews med ældre mennesker, der har fortalt, hvad et godt ældreliv er for dem.

Tre væsentlige udsagn går igen:

- At jeg er aktiv, og at tiden går godt
- At jeg har kontakt til familie og venner
- At jeg har et godt helbred og kan klare mig uden hjælp.

Modpolen til den vellykkede alderdom er det, mange frygter: Sygdom, nedsat funktion og tab af dagligdagens gøremål, at få dårlig adgang til hjælp, at miste familie og venner samt at tabe anseelse og værdighed.

Annette Johannesen opfordrede ældreråd til at arbejde for, at ældre i kommunen kan fastholde et godt liv. Det sker ved at sikre mulighed for aktivitet og socialt fællesskab. Annette Johannesen pointerede, at der har været størst fokus på fysisk aktivitet, men at sociale aspekter er lige så vigtige.

Meningsfuld aktivitet

En aktivitet er meningsfuld, når den giver mening for den person, der udfører aktiviteten. Et højt aktivitetsniveau er ikke automatisk lig med meningsfuld aktivitet, men måske

blot en norm i vores kultur. Hvis et ældre menneske opfatter en aktivitet som tidsfordriv, er den sjældent meningsfuld for ham eller hende. Testen for en virkelig meningsfuld aktivitet er, at man mister fornemmelse for tid og rum, og fuldstændig opsluges af aktiviteten – er i "flow". Meningsfuld aktivitet er for nogle at lytte til musik, for andre måske det at hjælpe en anden. Hovedparten af os får et øget selvværd ved at opleve, at der er brug for os, at vi gør en forskel for et andet menneske eller i en forening – derfor er det, at gøre noget for andre, væsentligt.

Forskning viser, at stærke sociale relationer betyder nedsat sygelighed og øget overlevelse. Stærke sociale relationer er tillige med til at øge helbredelse. Derfor er der god samfundsøkonomi i at bekæmpe ensomhed. Især ældre, aleneboende mænd er udsatte og har behov for netværk.

Annette Johannesen underviser medarbejdere i kommunerne og fortalte, at et af hendes væsentligste budskaber til

medarbejdere er, at de skal sikre, at ældre mennesker kan fastholde deres kendte dagsrytme. Derfor er det væsentligt, at den hjælp, der gives, er fleksibel og aftalt med borgeren. Den gode hjælp skal være rehabiliterende – en hjælp der giver mulighed for igen at blive aktiv, frem for en hjælp der gør borgeren afhængig.

To opfordringer til ældreråd

"Inviter os til en snak og en dialog om, hvad vi som forebyggende hjemmebesøgere ved om ældre i jeres kommune" lød opfordringen til ældrerådsmedlemmer fra to deltagere, der var forebyggende medarbejdere i en kommune.

En anden opfordring var: "Husk, at I varetager alle ældres interesser – såvel de raske ældres som de socialt svage til de plejkrævende og handicappede. I skal tænke på dem alle. I skal fortælle jeres politikere, at social aktivitet er lige så vigtig som fysisk aktivitet. Derfor er det problematisk, at kørselsordninger nedlægges, og at aktivitetscentre lukkes, fordi det betyder færre muligheder for at træffe andre".

Der blev undervejs i seminaret refereret til følgende publikationer:

"Social ulighed i sundhed", Sundhedsstyrelsen, www.sst.dk/publ/Publ2011/SURA/Ulighed_i_sundhed/UlighedSundhedAarsagerIndsatser.pdf
ÆldreForums publikationer med øvelser, elastik og video, www.aeldreforum.dk/udgivelser

Frivilligpolitik – indhold og samarbejdsmuligheder

Birthe Funk præsenterede Lolland Kommunes udkast vedrørende politik til støtte for frivilligt socialt arbejde, som viser, at kommunen tager frivilligt arbejde alvorligt og sætter penge af til det. Derudover orienterede hun om kommunens fordeling af midler til det frivillige arbejde i 2011 og samarbejdet med frivillige foreninger.

Birthe Funk, formand for Lollands ældreråd, formand for Frivilligcenter Lolland, bestyrelsesmedlem i Pensionisthøjskolen Marielyst, Tlf. 5495 1745, Mail: rasfunk@nakskovnet.dk

Samarbejdet om frivilligpolitikken

Birthe Funk lagde vægt på, at målsætning og værdier i den lokale frivilligpolitik står klart for både frivillige og kommune. I udkast til Lolland Kommunes frivilligpolitik står:

”Det frivillige sociale arbejde i Lolland Kommune tager udgangspunkt i borgernes ønsker om at skabe aktiviteter og påvirke udviklingen lokalt.

Det frivillige sociale arbejde er et værdifuldt supplement til den offentlige indsats.

Samarbejdet mellem de frivillige og Lolland Kommune bygger på gensidig tillid og respekt for hinandens viden, opgaver og roller. De frivillige er konstruktive samarbejdspartnere til Lolland Kommune og bidrager herved til at skabe øget livskvalitet og velfærd for såvel den enkelte som for fællesskabet.”

Birthe Funk anbefalede, at frivillige foreninger samarbejder med kommunale fagudvalg om at skabe en frivilligpolitik, og det var hendes erfaring, at et godt samarbejde gjorde forvaltningen til ambassadører for det frivillige arbejde. Til gengæld må samarbejde ophøre med fagudvalg, der ikke kan eller vil respektere den frivillige verden. Det er væsentligt, at frivillige ikke ”lader sig ansætte i kommunen”, for derved bliver man præget bureaukratiet.

Om samarbejdet

Lolland er ikke en rig kommune, men der investeres i frivilligt socialt arbejde. Birthe Funk mente, at netop på grund af de

ringe vilkår for borgerne, er der opbygget en fast og langvarig tradition for at hjælpe hinanden. Hjælpen er i dag organiseret gennem Frivilligcentret, der har 100 frivillige foreninger tilknyttet.

Fordeling af § 18-midlerne sker gennem Social- og Omsorgschefen, og § 79-midler fordeles af Ældrechefen og ældrerådet i forening. Frivilligcentret i Lolland kommune søger – og får – projektmidler fra fonde. Således er f.eks. hjemmeside og internetbrug sponsoreret af Tuborgfondet.

Birthe Funk pegede på to områder, der særligt giver udfordringer for frivillige foreninger, der skal samarbejde med kommunen:

- Kommunen og andre ”sponsorer” lægger vægt på, at der hele tiden skal igangsættes nye initiativer, og det kan være vanskeligt for frivillige foreninger at blive ved med ”at finde på”.
- Det er vanskeligere at rekruttere unge til det frivillige arbejde.

Læs mere på www.frivilliglolland.dk

Kommunal frivillighed

I en undersøgelse blandt fire kommuners institutioner har Sofie Billekop afdækket holdningen til frivillige, graden af inddragelse og om kommunerne benytter frivillige tilknyttet eller ikke-tilknyttet til foreninger. I seminaret blev der givet bud på fordele og ulemper ved brug af frivillige på ældreområdet – for alle involverede parter.

Sofie Billekop, mail: sb@frivilligraadet.dk, og Sanne Kok, mail: sk@frivilligraadet.dk, begge udviklingskonsulenter i Frivilligrådet, tlf: 3393 5293

Rekruttering og inddragelse af frivillige

Sofie Billekop fortalte, at undersøgelsen omfattede 108 institutioner i fire kommuner (Rødovre, Randers, Syddjurs og Guldborgsund). Der er tale om mindre, geografisk spredte kommuner. Hun refererede, at næsten alle ældreinstitutioner inddrager frivillige, og at 25% vil styrke inddragelsen af frivillige.

De vigtigste årsager til at inddrage frivillige er, at frivillige

- skaber en anden relation til brugere/beboere
- giver mulighed for at skabe nye tilbud (den vigtigste årsag for ældreområdet)
- øger kvaliteten af det samlede arbejde på stedet.

Om frivillige betragtes som et supplement eller en erstatning for medarbejdere, anskues meget forskelligt, afhængigt af

om institutionen allerede har tilknyttet frivillige. Hvor frivillige allerede findes, mener 94% af institutionerne, at frivillige er et supplement. Hvor der ikke findes frivillige, mener 47% af institutionerne, at frivillige er supplement, mens 17% mener, det er en erstatning for medarbejdere – 36% svarede "ved ikke".

Institutionerne angav, at de bruger flere forskellige metoder til at rekruttere frivillige. Langt de fleste institutioner, der ønsker at rekruttere frivillige, gør det gennem "mund-til-mund-metoden", (71%), ved brug af netværk eller nøglepersoner (50%) eller via frivillige foreninger (25%), mens kun 13% samarbejder med kommunens frivilligcenter.

Som svar på spørgsmål og på opfordring fra seminardeltagerne oplyste Sofie Billekop, at hun meget gerne så en større og mere repræsentativ undersøgelse på området.

Fordele og ulemper ved frivillige i ældreomsorgen

Deltagernes indbyrdes drøftelser af fordele og ulemper ved inddragelse af frivillige på ældreområdet mandede ud i tydeliggørelse af et dilemma: Inddragelse af frivillige fører til, at medarbejdere kan bruge tiden på faglige opgaver, men til gengæld får medarbejdere ikke tid til de "bløde/hyggelige" opgaver. Inddragelse af frivillige kan højne livskvaliteten for borgeren og føre til en bedre arbejdsplads, men samtidig er der ingen model for, hvordan man "styrer frivilligheden". Endelig var der frygt for, at "frivillige aktiviteter" ville føre til yderligere nedskæringer på medarbejdersiden.

Undersøgelsen findes på www.frivilligraadet.dk

DANSKE ÆLDRE RÅD har bidraget med et **tema**indlæg om **ældres frivillige indsats** på Socialministeriets hjemmeside om Frivillighedsåret.

Læs mere på www.frivillighed2011.dk, Temaer, De Frivillige Seniorer

God mad til det aktive ældreliv

I perioden 2008-2010 gennemførte Servicestyrelsen udviklingsprojektet "God mad - godt liv". Projektets mål var at sikre, at ældre visiterede borgere modtager bedre måltider. Fokus var på individuel tilpasning, ernæringsmæssig kvalitet og oplevet værdi. **DANSKE ÆLDRE RÅD** havde plads i projektets følgegruppe.

Vibeke Høy Worm, projektleder, Servicestyrelsen, tlf. 4193 2477, vwo@servicestyrelsen.dk

Hvad er et måltid?

Projektet beskæftigede sig bl.a. med opfattelse af mad og måltid blandt beboere og personale på plejecentre. Måltidet defineres som en social sammenhæng, der forener mennesker, som mødes i et fællesskab om spisning og samtale.

En af seminarets første plancher viste et citat fra en ældre dame, der bor på et plejecenter: "Jeg sagde til min datter, første gang vi selv måtte tage sovs og kartofler, at man føler sig mere som et menneske, når man selv bestemmer, end når det bare står foran en." Vibeke Høy Worm fandt det trist, at en voksen kvinde skal bede om lov til selv at forsyne sig under et måltid – især når det har så stor indflydelse på selv-værdet, som hun beretter. Når flere mennesker er fælles om et måltid, handler det om at være og blive opfattet som et ligeværdigt menneske.

Undervægtige ældre

Under sloganet "Nogle har faktisk godt af chokolade" satte projektet fokus på gruppen af undervægtige, ældre borgere. Af ældre i hjemmeplejen og plejeboliger i Danmark har 60% en BMI under 24. Det er dårlig ernæringstilstand. Heraf har 20% en BMI under 18,5. Det betegnes som undervægt for svage ældre.

BMI står for Body Mass Index og bruges til at angive et forhold mellem højde og vægt for at vurdere, om en person er under-, normal- eller overvægtig.

Ca. 7% af ældre i hjemmepleje og i plejeboliger får tilbudt den kost, der anbefales til småspisende og undervægtige. Undervægt er en alvorlig trussel mod den enkeltes funktionsevne, og det er dyrt for samfundet. Gevinsterne ved, at de undervægtige tager på i vægt, er at de bevarer livskvalitet og kræfter, undgår samt forebygger sygdomme og dermed undgår behov for (mere) hjælp.

Kreative løsninger

En deltager berettede fra sin hjemkommune, at et lille plejehjem fremover skal modtage mad fra et centralkøkken i stedet for at lave det selv på plejehjemmet. Det er et problem, da centralkøkkenet ikke har forståelse for vigtigheden af de lokale egnsretter. Vibeke Høy Worm foreslog, at der arrangeres et møde med centralkøkkenet, hvor parterne afstemmer hinandens forventninger. Alternativt kan en lokal kro måske byde ind med egnsretter ved de forskellige højtider. Det gælder om at tænke kreativt og finde muligheder i stedet for begrænsninger. Der er ikke én rigtig løsning, der passer i alle landets 98 kommuner.

En pudsig observation i projektet var, at der blev drukket rigtig meget saftvand blandt beboere på plejecentre. Det viste sig i projektperioden, at saft var den tredje mest indkøbte råvare i en af projektkommunerne. Ingen ved hvorfor. Mange ældre har bedre af kalorierige drikkevarer som f.eks. sødmælk, øl, vin og kakao.

Udfordringer og redskaber

Det omfattende projekt beskæftigede sig med de fleste af følgende udfordringer:

- I mange kommuner er der ingen politik på området

- Kravene til leverandører er få
- Der er ingen systematiske tiltag og redskaber til at følge op på kvalitet og anbefalinger til at styrke kvaliteten
- Manglende systematisk afdækning og opfølgning
- Der findes ingen efteruddannelses tilbud for plejehjems-personale
- Manglende samarbejde mellem køkken- og plejehjems-personale
- Manglende viden hos plejehjems-personale om ernærings-konsekvenser hos ældre og pårørende

Projektet udviklede en lang række redskaber med idéer til løsninger af de forskellige udfordringer, heriblandt:

- Et måltidsbarometer (elektronisk kvalitetsvurderingsredskab til opfølgning og udvikling af mad og måltider)
- Et idékatalog (forslag til tiltag der kan øge fokus og kvalitet)
- Et ernæringsvurderingsskema (sætter fokus på forekomst af underernæring og behandling af den)
- Diverse guides (med konkrete forslag og ideer til, hvordan mad kan laves med årstidernes råvarer, med fokus på at højne madkvaliteten gennem individuelle menuer og med fokus på energirig mad og fokus på vigtigheden af energirige mellemmåltider og drikkevarer)
- Publikationer om rammer for et godt måltid.

Redskaberne kan hentes på projektets hjemmeside www.servicestyrelsen.dk/godmadgodtliv

Kommunikation mellem ældre borgere og samfundet

Teknologi brugt med omtanke er sund fornuft, og ældres IT-kompetencer skal udvikles - vel at mærke, hvis de selv ønsker det. Ældremobiliseringen har gjort en stor indsats for at gøre den ældre del af befolkningen mere aktiv på IT-området.

Gitte Olsen, sekretariatschef, Ældremobiliseringen, tlf.: 3530 1063, mail: go@aeldremobiliseringen.dk

Stor tilslutning til datastuer

Gitte Olsen fortalte om Ældremobiliseringens indsats på IT-området: Ældremobiliseringen har oprettet datastuer i hele landet – på Ældremobiliseringens hjemmeside findes en opgørelse med 152 datastuer. Stuerne drives ved tilskud af forskellig art, bl.a. sats-puljemidler og tilskud fra kommunerne via § 18- tildelingen. Underviserne er frivillige, og der er maksimalt seks deltagere pr. underviser.

Der er behov for flere datastuer, idet der er ventetid helt frem til efteråret 2012 nogle steder i landet. Gitte Olsen mener,

at det er en god illustration af, at ældre borgere gerne vil bruge de moderne kommunikationsmidler, men at der også er behov for at få støtte til at komme i gang. Den kommunale opbakning er vigtig, og Ældremobiliseringen er gerne behjælpelig, hvis der er ønske om at oprette datastuer.

Mange ældre er ikke aktive internet-brugere

Offentlige myndigheder satser på, at stadig mere kommunikation mellem myndigheder og borgere skal foregå via internettet. Derfor bliver der også flere selvbetjeningsløsninger. Gitte Olsen henviste til en undersøgelse, der viser ældres adgang til internettet. Følgende procenter angiver, hvor mange borgere i de forskellige aldersgrupper, der ikke er aktive brugere:

65-69-årige: 30%
70-74-årige: 50%
75-79-årige: 60%
80-89-årige: 80%

Gitte Olsen slog til lyd for, at det må være borgernes ønsker, der er bestemmende for kontakten til det offentlige – og ikke omvendt. Udover elektronisk kommunikation skal der være mulighed for både personlig kontakt samt for anden skriftlig kontakt og information. Hun pegede endvidere på, at der også skal være fokus på handicappede og borgere med læsevanskeligheder, som ofte har svært ved at bruge IT.

Ældremobiliseringen har undersøgt ældre borgeres holdning til kontakten med offentlige myndigheder. Undersøgelsen viser, at mange - også dem som er aktive IT-brugere - mener, at mulighed for at benytte den almindelige post skal bevares.

Læs mere om datastuerne her: www.aeldremobiliseringen.dk/index.asp?id=140@tekst-side

Læs mere om undersøgelsen her: www.aeldremobiliseringen.dk/index.asp?id=255@tekstside

Fremtidens velfærd skal samskabes: Tre konkrete eksempler

Øget samarbejde på tværs af områder og sektorer er nøglen til at udvikle fremtidens velfærd. Det kræver et åbent sind på alle sider af bordet, hvis samarbejdet skal fungere. ÆldreSagen har flere gode eksempler fra ældreområdet på samarbejde på tværs – både med kommuner og med andre frivillige organisationer.

Finn Brændgaard, afdelingschef, Frivilligafdelingen i ÆldreSagen, finn.braendgaard@aeldresagen.dk
Kathrine Sørensen, formand, Ældre Sagen, Odense, kaths@mail.dk

”Ud af busken” og skab netværk

Finn Brændgaard præsenterede først ÆldreSagens projekt ”Ud af busken – bank på nye døre”:

Projektet handler om at skabe netværk og fællesskaber mellem grupper af frivillige og ældre, der ikke har overskud til selv at opsøge aktiviteter udenfor hjemmet. Visionen er at give den enkelte mulighed for at (gen)opdage og udleve sine interesser. Derved får den enkelte styrket og synliggjort egne ressourcer og livskvalitet i livet som ældre. ”Ud af busken” er organiseret som et paraplyprojekt, som består af tre delprojekter i hver sin kommune.

Projektets udgangspunkt er, at alle er gode til noget, og at

alle har noget at tilbyde hinanden, uanset alder, fysisk formåen og mentale kræfter. Alligevel kan nogle være havnet i en afgrundsdyb lænestol, som de sjældent forlader. De har glemt glæden ved at komme ud blandt andre – og måske også troen på, at det kan lade sig gøre. ”Ud af busken” vil give et skub ud af den uønskede ensomhed.

Spisevenner

Kathrine Sørensen fortalte derefter, hvordan ÆldreSagen i Odense har arbejdet sammen med Odense Kommune om et konkret eksempel på at samskabe velfærd. Rådmand og ældreforvaltningen i Odense havde konstateret, at mange ældre, enlige borgere var underernærede såvel som dehydrerede. ÆldreSagens lokalbestyrelse tog udfordringen op ved at danne en gruppe af frivillige ”Spisevenner”.

Medarbejdere i ældreforvaltningen - forebyggende hjemmebesøgere, visitatorer og SOSU-medarbejdere – sørgede for,

at den enkelte borger blev præsenteret for tilbuddet. Den interesserede borger fik besøg af projekt ”Spisevenners” leder, som formidlede kontakt til en frivillig. Derefter blev det f.eks. aftalt, at de to skulle spise sammen én gang om ugen. Tilbuddet blev i en et-årig prøveperiode rettet mod borgere, som var visiteret til den kommunale madordning. Projektet er nu permanent, og der arbejdes med at oprette flere nye grupper. I projektet betaler kommunen den frivilliges mad. Kathrine Sørensen berettede om de vanskeligheder, der skal overvindes for et vellykket samarbejde.

I den efterfølgende dialog foreslog en deltager, at frivillige kunne lave mad sammen med ensomme ældre. Kathrine Sørensen fortalte, at selvsamme initiativ var blevet foreslået, men at kommunen ikke mente, det vil være til at styre.

Selvhjulpen med teknologi

Modtagere af hjemmehjælp og beboere i plejeboliger skal ikke tilpasses nye teknologiske løsninger, men løsninger skal tilpasses borgerne.

Bente Rugaard Thorsen, projektleder på "Selvhjulpen med teknologi", Innovation Manager ved Forskerparken CAT, tlf: 4674 0244, mail: beth@catscience.dk

Interviews og observation

At kunne klare sig selv, giver livskvalitet. Det er udgangspunktet for projekt "Selvhjulpen med teknologi", der er et samarbejde mellem fire kommuner: Roskilde, Århus, Esbjerg og Næstved samt forskerparken CAT.

I hver af de fire kommuner er modtagere af hjemmehjælp og beboere i plejeboliger interviewet om deres hverdag, og hvad der for den enkelte er svært. Borgerne blev samtidig fulgt en hel dag af ergo- og fysioterapeuter, der observerede, hvor

den enkelte kompensere for funktionsnedsættelser. I alt 44 borgere fik kortlagt deres hverdag med henblik på at se, hvor nye teknologiske modeller kunne lette deres hverdag. En interessant opdagelse undervejs i projektet var, at borgerne ikke ønskede at blive mere selvhjulpne i forhold til rengøring og madlavning, men derimod gerne ift. personlig pleje. Ud af 140 ideer er 12 udvalgt, samlet i et idekatalog og videreforarbejdet til funktionsmodeller.

Funktionsmodeller sparer tid og penge

Hver funktionsmodel afhjælper et konkret problem hos én eller flere borgergrupper, og blev konceptudviklet ved hjælp af eksperter inden for sundhed og teknologi. Modellerne er også vurderet i forhold til økonomi (hvor mange vil få

glæde af en ny løsning, hvor dyr er den at producere, m.m.). Funktionsmodellerne er efterfølgende blevet præsenteret for brugerne og rettet til efter deres anvisninger.

Et par eksempler:

- En ny kompressionsstrømpe vil betyde, at borgere ikke behøver at vente på hjælp, og at plejepersonale ikke behøver køre ud til en ældre blot for at hjælpe med at få en strømpe på. En beregning viser, at der er mange penge at spare på den løsning.
- En body dryer (kropstørrer) vil betyde, at hofte-, knæ- og rygopererede ikke behøver hjælp til at tørre enkelte steder af kroppen, men selv kan klare dette.
- En hot robe (varmekåbe) vil afhjælpe, at mange ældre på plejecentre frygter badet, da de kommer til at fryse i baderummet og vil give dem større velvære efter badet.
- En elektrisk lynlås vil betyde, at en del gigt- og apopleksiramte selv kan få kontrol over beklædning f.eks. ved toiletbesøg.
- Virtuel holdtræning vil betyde, at personer, der genoptræner efter hofte-, knæ-, eller rygoperationer, kan gøre dette hjemme under vejledning af fysioterapeut.

Ideerne præsenteres på en vandreudstilling i kommunerne. Mange projektideer sættes aldrig i produktion, da de er for dyre for firmaer at satse på. Projektet håber at få mulighed for at sætte modellerne i produktion.

Læs mere og hent projektrapporten på www.selvhaulpenmedteknologi.dk

Livskraft i Senior Livet

“Livskraft i Senior Livet” var et sundhedsfremmende og forebyggende projekt, der henvendte sig til alle ældre i Kerteminde Kommune. Projektet medvirkede til at give en lettere og sjovere hverdag til både aktive og raske, såvel som svagere borgere.

Dorte Dabelsteen, Master i offentlig Kvalitetsledelse, social myndighedschef, Kerteminde Kommune, tlf.6515 1056, mail: dod@kerteminde.dk

Inspiration fra Sverige

Baggrunden for projekt “Livskraft i Senior livet” var en anstrengt økonomi i 2008 og et overforbrug på ældreområdet i Kerteminde Kommune. Derfor blev projektets formål, at færre skulle visiteres til ydelser. Samtidig var der et politisk ønske om at ‘føje år til liv’ ved at sætte fokus på forebyggelse og måske gøre tingene på en anden måde.

Projektet hentede inspiration fra Jönköping Len i Sverige, der har en billig og speciel tilgang, der kort sagt går ud på, at inddrage borgeren som en del af teamet. Kraften til forandring ligger hos den ældre selv, mens magten til at se det og gøre noget ved det, ofte ligger hos de professionelle, som støtter den ældre. Det har resulteret i, at medarbejdere i Kerteminde Kommune tilbagevendende spørger sig selv: “Hvordan kan jeg gøre det lidt bedre for borgeren?”.

Risikovurdering og forebyggende tiltag

Projektet startede i 2009 og rettede sig mod alle ældre, hvad enten de modtager hjemmehjælp eller ej. Projektets omdrejningspunkt var, at forebygge lidelser og indlæggelse på hospital med efterfølgende behov for hjemmepleje.

Alle borgere over 70 år (3.500 borgere) blev ved forebyggende hjemmebesøg tilbudt en risikovurdering i forhold til faldtendens, underernæring og tryksår. 20% ønskede ikke forebyggende hjemmebesøg og blev derfor heller ikke risikovurderet. 54% af de borgere, der fik en risikovurdering, var i risiko indenfor et eller flere af de tre områder. Afhængig

af den enkelte borgers risikovurdering, og om der allerede var iværksat en indsats, blev forebyggende tiltag tilbudt. De forebyggende tiltag var f.eks. kommunal genoptræning, rehabiliterende indsats, senioridræt/-motion, vedligeholdelsestræning, motionsven og “Stol på Idræt” (stolemotionshold). 24% ønskede ikke en forebyggende indsats efter risikovurdering.

Stolemotion indgik som en del af projektet. Instruktører hertil – frivillige såvel som kommunale – blev uddannede gennem projektet. I begyndelsen af januar i år eksisterede der 28 stolemotionshold i Kerteminde Kommunes lokalområder – heraf havde 19 frivillige instruktører. En vigtig pointe er, at der er visiteret kørsel til holdene. Det, mener Dorte Dabelsteen, er vigtigt for, at deltagerne møder op.

Projektets resultater

Medarbejdere på ældreområdet, kommunalpolitikere, forvaltningsmedarbejdere, ældreråd og en række frivillige foreninger deltog i projektet. Dorte Dabelsteen mener, det fælles fodslag har været en vigtig faktor for projektets succes. En anden vigtig faktor var, at dynamikken i projektet blev bevaret ved, at der gik relativ kort tid fra en idé blev omsat til handling: Eksempelvis var der møde i referencegruppen en formiddag. Om eftermiddagen holdt projektgruppen møde og arbejdede videre med input fra formiddagens møde. Der blev taget politisk stilling til projektgruppens indstillinger indenfor en uge.

I Kerteminde Kommune er projektet afsluttet efter to år. Det er nu implementeret som metode og budgetlagt med en netobesparelse på 5 mill. kr. pr. år fra 2011. Formålet er indfriet med færre visiterede timer, end demografien varslede i 2008,

og færre borgere modtager hjemmepleje end tidligere. Projektet nyder gavn af, at der findes et rigt foreningsliv i Kerteminde, for den frivillige indsats har været altafgørende for projektets succes. Minimum 800 - 1000 ældre er nu aktive deltagere på de lokale foreningers Senioridrætshold.

Læs mere på www.kerteminde.dk

Et aktivt liv med kronisk sygdom?

En tredjedel af befolkningen lever med kronisk sygdom, og 75% af ressourcerne i sundhedsvæsenet bruges på området. Alligevel får patienterne ikke de tilbud, som virker. Indsatsen er ikke tilstrækkelig koordineret mellem sektorerne.

Ib Haurum, chefkonsulent, cand.scient.pol.,
Koncern Plan og Udvikling, Region Hovedstaden,
tlf. 4820 5438, mail: ib.haurum@regionh.dk

Et stigende problem

Ib Haurum startede sit seminar med en lille, positiv historie fra det virkelige liv: En KOL-patient (KOL står for Kronisk Obstruktiv Lungesygdom) med en lungekapacitet på 34% fik sin diagnose i 2004. Siden oplevede han seks akutte indlæggelser. Efter at have gennemført en række rehabiliteringstilbud, fik han det så godt, at han på egen hånd startede et gymnastiktilbud for svækkede ældre!

Hvordan defineres kronisk sygdom? Kronisk sygdom har en eller flere af disse egenskaber:

- Er vedvarende
- Har blivende følger
- Skyldes irreversible forandringer
- Kræver en særlig rehabiliteringsindsats
- Kræver langvarig behandling eller pleje

Antallet af borgere med kroniske sygdomme, som f.eks. diabetes og KOL, er stigende. Det anslås, at der i 2025 vil være 100.000 diabetespatienter mod 80.000 i 2007, og 90.000 KOL-patienter mod 64.000 i 2007.

Det sammenhængende sundhedsvæsen

”Det sammenhængende sundhedsvæsen” var en ny struktur, hvor kommunerne i 2007 blev en del af sundhedsvæsenet sammen med hospitaler og praktiserende læger. Her kom fokus på, hvordan sektorerne kan bindes sammen i respekt for de andre partners vilkår og med en holdning, der opfatter problemer som fælles opgaver. For at binde sektorerne sammen er der brug for fælles standarder, fælles kompetenceudvikling, kommunikation og tværsektoriel ledelse.

Regioner og kommuner har puljemidler fra staten til at støtte op om den nye struktur i perioden 2010 – 2012. Til udvikling af forløbsprogrammer fik Region Hovedstaden 85,5 mio. kr., og kommunerne i regionen fik 52,4 mio. kr. Forløbsprogrammer vedrørende KOL, type 2 diabetes og demens er nu klar til at blive implementeret. Flere forløbsprogrammer er under udvikling.

Til patientundervisning og egenbehandling fik Region Hovedstaden 35,2 mio. kr.

Forløbsprogrammer skal - på baggrund af en fælles faglig standard på hospitaler og i kommuner - tilrettelægges, hvem der skal tage sig af hvad i patientforløbene.

Fælles kompetenceudvikling, patientundervisning og effektiv kommunikation

I Region Hovedstaden tilbydes det faglige personale på hospitaler, i kommuner og i almen praksis fælles kompetenceudvikling. Udover tilegnelse af faglig viden betyder dette tilbud, at deltagerne fra de tre grupper lærer hinanden at kende på den ”fælles skolebænk”.

Både på hospitaler og i kommuner er der planer om at få uddannet patientundervisere med det formål, at kronisk syge patienter skal opnå en høj grad af egenomsorgskapacitet eller handlekompetence i forhold til at håndtere livet med en kronisk sygdom. I uddannelsen indgår også emnet voksenpædagogik.

I forbindelse med kravet til effektiv kommunikation i behandlingsforløb er der udviklet en særlig IT-standard, som anvendes af hospitaler, kommuner og praktiserende læger. Endvidere er der iværksat et projekt, der sigter på efteruddannelse af praksis-personale i håndteringen af kronisk syge patienter. Projektet har baggrund i et faldende antal læger i almen praksis.

Alt i alt en række tiltag, som vil gøre det nemmere at leve ”et aktivt liv med kronisk sygdom”.

Læs mere på:
www.regionh.dk/forlobsprogrammer
www.regionh.dk/kronikerprogram

Udstillere - kontaktoplysninger

Dansk Selskab for Patientsikkerhed

Mail: info@patientsikkerhed.dk
Web: www.patientsikkerhed.dk

Det Fælles Medicinkort

Helle Balle
Projektleder Implementering
Tlf.: 7221 6833
Mail: hbal@nsi.dk
Web: www.nsi.dk

DFDS

Helge Drejer
Tlf.: 3342 3136
Mobil: 2095 4269
Mail: hdr@dfsseaways.dk
Web: www.dfsseaways.dk

Din Private Kok

Tlf.: +45 3327 7830
Mobil: +45 4052 1111
Mail: Karsten.Hansen@compass-group.dk
Web: www.compass-group.dk

DukaPC

Tlf.: 7734 1818
Mail: info@dukapc.dk
Web: www.dukapc.dk

Folkekirkens Nødhjælp

Lennart Skov-Hansen
Mail: lsh@dca.dk
Web: www.noedhjælp.dk/operationbedstehjaelp

Foreningen af Kliniske Diætister

Ginny Rhodes
Formand for Foreningen af Kliniske Diætister
Tlf.: 33 32 00 39
Fax.: 33 13 38 38
Mobil: 20 78 61 10
Mail: gr@diaetist.dk

Klinisk diætist Kirsten Thal-Jantzen
Mail: kthaljantzen@msn.com

Group 4 Security

Mail: privat@dk.g4s.com
Web: www.g4s.dk

Kram Madservice

Tlf.: 56 640 645
Mail: kundeservice@kram-madservice.dk
Web: www.kram-madservice.dk

Landsforeningen af statsaut. Fodterapeuter

Mail: lasf@lasf.dk
Web: www.lasf.dk

Nationalt Videnscenter for Demens

Tlf.: 3545 7661
Mail: vide@rh.regionh.dk
Web: www.videnscenterfordemens.dk

NordiCare

Tlf.: 7070 1907
Mail: susan@nordicare.se (Susan Vaabengaard)
Mail: madeleine@nordicare.se (Madeleine Bergersen)
Web: www.nordicare.se/dk/om-nordicare

Servicestyrelsen

Rikke Sølvsten Sørensen
Specialkonsulent, Projektleder for program for velfærdsteknologi
Tlf.: 7242 3974
Mobil: 4193 2524
Mail: rss@servicestyrelsen.dk
Web: www.servicestyrelsen.dk/aeldre

SUFO

Mail: info@sufo.dk
Web: www.SUFO.dk

Supermarkedet Intervare

Gitte Kristensen
Samarbejdskonsulent
Tlf.: 2443 8217
Mail: gkb@intervare.dk
Web: intervare.dk

Zealand Care A/S

Seniorland A/S
Tlf. 70 27 29 24 (hverdage kl. 9 – 17)
Mail: kundeservice@seniorland.dk
Web: www.seniorland.dk